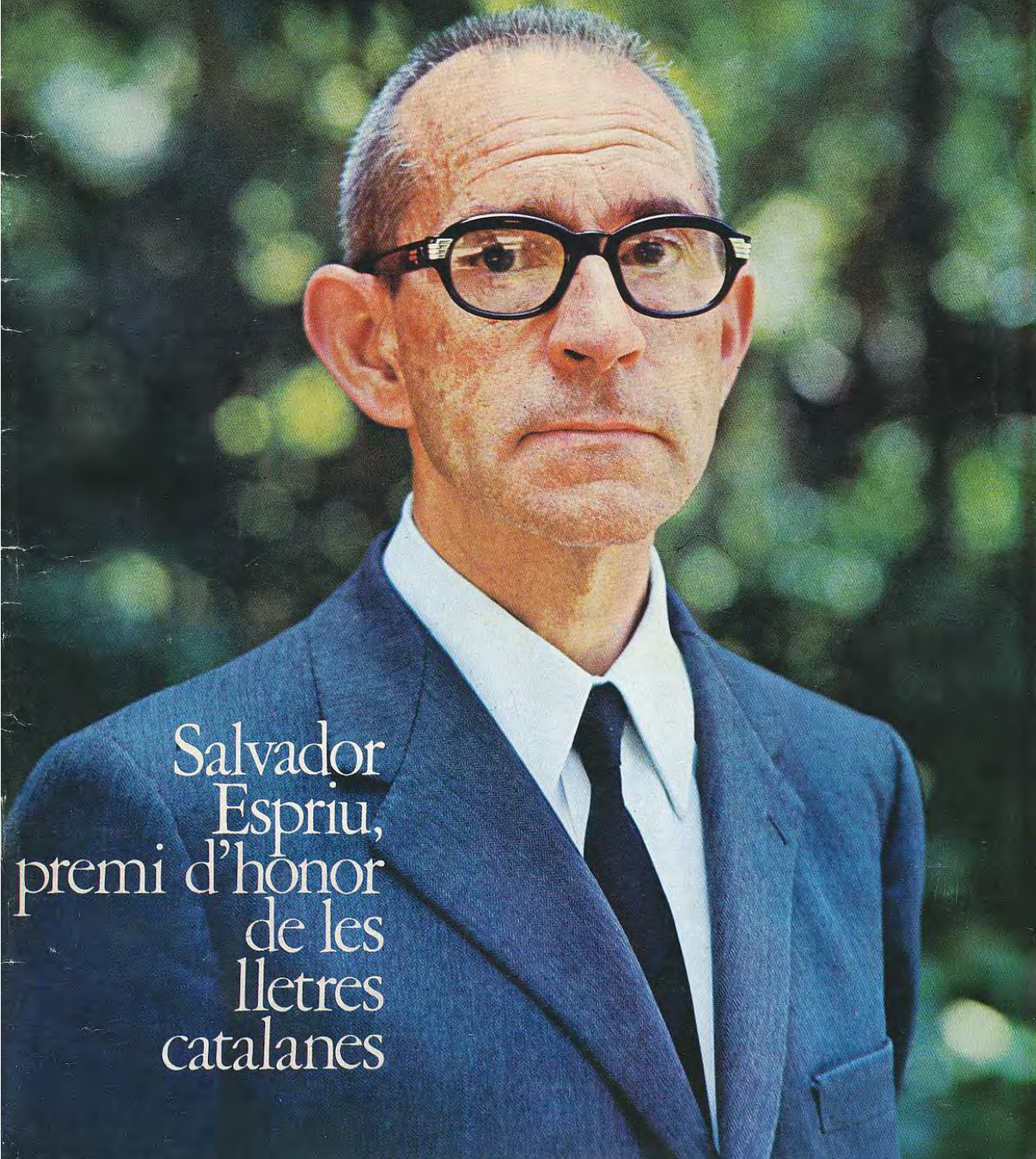

SERRA D'OR

JULIOL 1972

Salvador
Espriu,
premi d'honor
de les
lletres
catalanes

qüestions de vocabulari

per Joan Fuster

Ben sovint, quan lleigeixo —en sóc un client fervorós— articles de crítica «gramatical» publicats a les nostres revistes o als diaris que condescendeixen a admetre'n, m'assalten uns certs, estranys escrúpols, que no sé si sabré explicar. Les denúncies, per regla general, són de «castellanismes». No caldrà, em sembla, dir res sobre les circumstàncies de dret i de fet que faciliten l'amenaça quotidiana de «castellanismes» en el català. De vegades, ni tan sols són castellanismes. Més aviat fan l'efecte de ser anglicismes, per exemple. Però tant se val: la impressió és que ens vénen per la via del castellà, i que la nostra porosa docilitat els accepta sense cap resistència. Les rutines col·loquials, a tot arreu, apareixen infestades d'obscuritats lexicogràfiques, i la llengua escrita se'n ressent... Les meves aprensions comencen quan intento clarificar l'origen dels castellanismes en qüestió. He pogut observar que, en un alt percentatge, aquestes intrusions neològiques —imprescindibles, més d'un cop— han estat «fabricades» a Barcelona mateix. No es tracta sempre d'una ingerència procedent d'aquesta hipòtesi oclusiva que —ignoro per què— encara anomenem Castella. Ja n'hi ha casos, sens dubte. El verb «fardar» i els seus derivats, per exemple. A totes les discoteques dels Països Catalans, fins i tot als últims racons on els adolescents indígenes més rurals intenten o practiquen l'amor, «fardar» ha esdevingut una manera de dir alguna cosa. L'altre dia, mirant i sentint la televisió, vaig arribar a saber que aquesta novetat semàntica emana de les cafeteries de «la calle de Serrano». Molt bé, i ja ho comprenc. És prou lògic que es presentin casos així. Ara: en són molts?, són els més insidiosos?, tanta irradiació social i lingüística té «la calle de Serrano»?... L'argot de moda passa com passa la moda. De vegades, quan escric en castellà, algun amic bondadós em retreu l'ús de paraules i girs que eren preciosament castissos en l'època de *Las Leandras* o de l'últim Arniches: avui ja són arcaïsmes, a Madrid. És el castellà que jo vaig aprendre quan era jove, i, en la meua innocència intrínseca, penso que continua vigent, i no. Les llengües són ràpides en l'evolució, i les subllengües pseudocastisses evolucionen a una velocitat increïble. En francès, l'argot —el literari i tot— dels anys 30 o 40 resulta més indesxifrabable que el llenguatge del *Roman de la Rose* per al parisenc que, en definitiva, només és un nét del senyor que practicava l'argot de l'any 30 o de l'any 40. «Fardar» serà un arcaïsmes d'ací a quatre dies. No val la pena que ens en preocupem... Però... Jo, ara i ací, pretenia subratllar la superfluitat d'uns castellanismes que no ens vénen de fora, sinó que els confeccionem nosaltres mateixos. I em refereixo, sobretot, al lèxic relacionat amb màquines i amb productes «innovadors», que tant han penetrat en la nostra vida de treball o de comoditat. Bàsicament, es tracta de «coses» provinents de fora, i que a través de Barcelona s'han escampat per la Península i per les «*islas adyacentes*» immediates, que són les Balears. La premsa indígena ha rebut moltes cartes «al Director», adre-

çades a discutir com s'ha de dir en català la *cosechadora*. És una mostra. El primer *fulanu* que es dedicà a vendre als pagesos aquest artefacte acabat d'importar, devia ser un almogàver menys o més larvat: de segur que el seu pare pertanyia als «Pomells de Joventut», si no a «Palestra». I ell començà a dir-ne *cussetxadora*. El pobre pagès («tenia una filla...») en diu, avui, *cussetxadora*, *cossetxadora*, o tant hi fa la varietat fonètica, des del Pirineu al Segura. Amb una mica d'imaginació lingüística —i política—, la solució hauria pogut ser perfectament vàlida, sense molèsties filològiques, per als catalanoparlants i per als castellanoparlants: dir-ne «*recolectora*», poso per cas, que en català seria «recolectora», hauria semblat a tothom una designació perfecta. Als castellanòfons i als catalanòfons. Doncs no: *cosechadora* i *cussetxadora*. El successor de Joan Coromines en la puntualització de les etimologies del castellà, quan s'enfrontarà amb el vocable, haurà de dir que és un catalanisme; paradoxalment, un catalanisme, per més que sembli un castellanisme. Les *cussetxadores* no han estat introduïdes via Avila o Guadaluajara, Burgos o Toledo, sinó des d'una espavillada oficina de Barcelona, dedicada a la importació d'estrils... A un cert nivell, si més no, la irradiació «lingüística» de Barcelona és, avui, tan efervescent o més que en els segles XIV i XV, quan el castellà rebia catalanismes de marineria, d'oficis, de comerç, i d'alguna cosa més. El castellà actual és ple de catalanismes, pel que fa als tràmits de la vida diguem-ne eufòrica del «consumisme», incloent-hi l'intel·lectual. Són uns catalanismes que, per una estúpida abdicació indígena, semblen —i són— castellanismes quan reverteixen al català. Els castellanismes, molts castellanismes, ens els «fem» nosaltres mateixos. En tot això, les doctes tertúlies de l'Institut no hi compten. L'Institut no hi té res a veure, amb la llengua. La llengua se salva o es fa malbé als obradors de la publicitat: de la compra-venda. Si un anunci en castellà diu: «*una rustidora*», ja em va bé; serà fàcil de dir-ne «*rostidora*». Però no vull arribar a un extrem de «catalanada» tan descarat. Sempre hi haurà una solució oportuna o oportunista, de cara a un mercat que no és exclusivament català. Quan els filòlegs i els gramàtics prendran en consideració el factor «mercat», la crítica «gramatical» i les majestuoses decisions de l'Institut tindran una relativa eficàcia. Enfoquem un futur en el qual els neologismes per al castellà i per al català tindran un mateix canal. El tenen, ja. Ens queixem de molts castellanismes que són catalanismes camuflats. Catalanismes vergonyants. Catalanismes servils: que, sense poder ocultar el seu origen, es veuen censurats com a castellanismes pels benemerits vigilants de l'ortodòxia fabriana. Irònicament, són catalanismes. En podríem fer una llista important... La culpa és nostra... Les penúries literàries del català no són, exactament, una equivalència de les penúries lingüístiques del català. Com a llengua viva, malgrat tot, el català encara és alguna cosa. Llegint la immensa paperassa impresa que surt del es editorials barcelonines, en cas-

tellà, un pot fer-se'n càrrec. El castellà de Barcelona, escrit per novel·listes nadius, per redactors d'enciclopèdies, per traductors, per candorosos manipuladors de la ploma periodística, és tenebrosament irrisori. Mai no he pogut oblidar l'efecte que em féu una novella d'aquell novel·lista ultrascundari que era Lajos Zilahy, publicada pel senyor Janés, en la qual, en castellà, un personatge deia «*ligacama*», quan, a tot estirar, podia haver dit «*ligapierna*». La cosa no ha canviat gaire. Un lector de Badajoz o de Mèxic, pel context, llegint el Zilahy o qui sigui, descobrirà que «*ligacama*» és l'antiga «*liga*» femoral de les senyores. Don Miguel de Unamuno, i fins i tot don Dámaso Alonso, n'haurien estat ben contents. I els altres «dons»: el Menéndez Pidal, el Sánchez Albornoz, l'Américo Castro, el Marías, l'Aranguren... Pedroló i Brosa —poso per referència— es foten. La manufactura lingüística actual de Barcelona és això, una cràpula aberrant. El català és el protagonista de l'episodi. N'és la víctima, també. Hauríem de tenir-ho ben present...

TOTS EL NECESSITEM!

per saber el català més bé

EDICIÓ ECONOMICA

Text complet: 840 pàgs. Més de 35.000 entrades. Amb vocabulari de barbarismes 150 ptes.

EDITORIAL TEIDE, S. A.

VILADOMAT, 291 - BARCELONA-15